

ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI PRIMELE ALEGERI PE BAZA VOTULUI UNIVERSAL DIN ROMÂNIA ÎNTREGITĂ

Profesor universitar, doctor în istorie **Ioan SCURTU***

* Profesor universitar, doctor în istorie, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România din anul 1998. A fost cadru didactic la Facultatea de Istorie, Universitatea din București între 1962 și 2004, apoi la Universitatea *Spiru Haret* și la Facultatea de Arhivistică. A ocupat diferite funcții profesionale: șeful catedrei *Istoria românilor* (1990–2003), Universitatea din București; director general al Arhivelor Naționale (1991–1996); director al Institutului de istorie *Nicolae Iorga* (2001–2006); director general-adjunct al Institutului Revoluției Române din decembrie 1989 (din 2004), președintele Societății de Științe Istorice din România, din 1998; prorector al Universității *Spiru Haret* (2004–2007); decanul Facultății de Istorie, Muzeologie și Arhivistică a Universității *Spiru Haret* din 2007. A publicat peste 100 de cărți, dintre care 28 de autor, 38 în calitate de coordonator și coautor, 53 – coautor; 7 în limbi de circulație internațională. A publicat circa 220 de studii în reviste de specialitate, dintre care 209 de autor, 22 în limbi de circulație internațională (engleză, franceză, rusă, germană), la care se adaugă mai mult de 25 de prefete, studii introductive, recenzii, note bibliografice.

ALEXANDRU MARGHILOMAN AND THE FIRST ELECTIONS BASED ON UNIVERSAL SUFFRAGE IN UNITED ROMANIA

Summary. In May 1914, elections were held in Romania for the Constituent National Assembly, which was supposed to amend the fundamental law in order to implement the agrarian reform and the electoral reform. Due to the outbreak of the First World War in July 1914, it was decided to postpone their debate. Romania entered the war in August 1916, and as a result of the defeats suffered, the central authorities, including the parliament, took refuge in Iași. Discussions on the reforms took place in May – June 1917, when the articles regarding property and the right to vote were amended. On this basis, the decree on electoral reform was drafted, which was published on November 16, 1918.

The election campaign lasted almost a year, as the date of the elections was constantly postponed due to the internal and international situation, being finally set for November 2, 3, and 4, 1919. During that time, several parties were established in the old Kingdom, and the parties that led the union of Bessarabia, Bukovina, and Transylvania with Romania were integrated into the unified Romanian state. Each launched manifestos and programs on the basis of which they sought the voters' votes. Alexandru Marghiloman, the president of the Conservative Party, decided to participate in the first elections based on universal suffrage organized in unified Romania. On December 3/18, 1918, the electoral manifesto presented in this study was published.

Keywords: Romania, elections, Constituent National Assembly, First World War, reforms, May–June 1917, decree of November 16, 1918, campaign, manifestos, programs of Alexandru Marghiloman, Conservative Party.

Rezumat: În mai 1914 au avut loc în România alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă, care trebuia să modifice legea fundamentală în vederea realizării reformei agrare și a reformei electorale. Din cauza începerii Primului Război Mondial în iulie 1914, s-a decis amânarea dezbaterii acestora. România a intrat în război în august 1916 și ca urmare a înfrângerilor suferite, autoritățile centrale, inclusiv parlamentul, s-au refugiat la Iași. Discuțiile asupra reformelor au avut loc în mai–iunie 1917, când s-au modificat articolele privind proprietatea și dreptul de vot. Pe această bază a fost elaborat decretul asupra reformei electorale, care a fost publicat la 16 noiembrie 1918.

Campania electorală a durat aproape un an, deoarece data alegerilor a fost mereu amânată din cauza situației interne și internaționale, fiind fixată definitiv pentru 2, 3 și 4 noiembrie 1919. În acel interval de timp s-au înființat mai multe partide în vechiul Regat și s-au integrat în statul român întregit partidele care au condus unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. Fiecare a lansat manifeste și programe pe baza cărora cereau votul alegătorilor.

Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, a decis să participe la primele alegeri pe baza votului universal organizate în România întregită. La 3/18 decembrie 1918 a fost publicat manifestul electoral prezentat în acest studiu.

Cuvinte-cheie: România, alegeri, Adunarea Națională Constituantă, Primul Război Mondial, reforme, mai–iunie 1917, decret 16 noiembrie 1918, campanie, manifeste, programe Alexandru Marghiloman, Partidul Conservator.

În mai 1914 au avut loc în România alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă, care trebuia să modifice legea fundamentală în vederea realizării reformei agrare și a reformei electorale. Din cauza începerii Primului Război Mondial în iulie 1914, s-a decis amânarea dezbaterii acestora. România a intrat în război în august 1916 și ca urmare a înfrângerilor suferite, autoritățile centrale, inclusiv parlamentul, s-au refugiat la Iași. Discuțiile asupra reformelor au avut loc în mai–iunie 1917, când s-au modificat articolele privind proprietatea și dreptul de vot. Pe această bază a fost elaborat decretul asupra reformei electorale, care a fost publicat la 16 noiembrie 1918. Acesta prevedea [1]: Art. 1. „Toți cetățenii români majori vor alege prin vot obștesc obligator, egal, direct și secret și pe baza reprezentării proporționale, un număr de deputați proporțional cu populația”. Potrivit normelor în vigoare, cetățenii erau bărbații de peste 21 de ani. Art. 4. „Toți cetățenii români de la vârsta de 40 de ani împliniți vor alege pe circumscripții electorale un senator la fiecare număr de 70000 de locuitori”. Decretul se referea la vechiul Regat și la Basarabia. La 26 august 1919 au fost publicate decrete-lege privind alegerile pentru Adunarea Deputaților și pentru Senat în Transilvania, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș, precum și pentru Bucovina, având prevederi similare. În total urmau a fi aleși 568 de deputați și 236 de senatori, la care se adăugau, la Senat: 4 aleși de colegiile universitare din București, Iași, Cluj și Cernăuți, 18 prelați și moștenitorul Tronului.

Campania electorală a durat aproape un an, deoarece data alegerilor a fost mereu amânată din cauza situației interne și internaționale, fiind fixată definitiv pentru 2, 3 și 4 noiembrie 1919. În acel interval

de timp s-au înființat mai multe partide în vechiul

Regat și s-au integrat în statul român întregit partidele care au condus unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. Fiecare a lansat manifeste și programe, pe baza cărora cereau votul alegătorilor.

Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, a decis să participe la primele alegeri pe baza votului universal organizate în România întregită. La 3/18 decembrie 1918 a fost publicat manifestul electoral pe care-l prezentăm în continuare [2]:

„Lupta pentru salvarea dinastiei și a armatei

Guvernul format la 6 martie 1918 a avut o linie de purtare constantă și pe care cu extremă greutate a putut-o impune învingătorului: menținerea cu orice chip a dinastiei și a armatei spre a conserva statului român forma lui legal completă. Acest principiu director și-a dat imediat roadele lui, căci numai atunci Republica Moldovenească a Basarabiei a putut căuta

un adăpost în sânul patriei mume, care rămâne astfel cu armata și cu făptura ei constituțională neclintită.

Lupta pentru ocrotirea populației

Dar orgoliul militar german n-a acceptat niciodată definitiv menținerea dinastiei noastre și nimic nu a fost mai istovitor și mai dureros decât lupta de toate zilele pe care guvernul a trebuit s-o ducă împotriva acestei porniri. Presa progermanistă nu a încetat o clipă să excite opinia publică în contra guvernului Marghiloman, pentru această atitudine a lui și însuși ministrul de externe de Hintze l-a amenințat în plin Reichstag. Nu mai puțin istovitoare și dureroasă a fost lupta în contra exacțiunilor ruinătoare practicate contra poporului.

A trebuit în aceste condiții o răbdare de fier, o încordare a tuturor facultăților, punerea în bătaie, în fiecare moment, a creditului guvernului pentru a menține până la urmă, în așteptarea altor perspective visate, o situație intactă.

Simțul realității în slujba idealului național Pericolul rus de ieri

Este exact că Partidul Conservator de sub direcția d-lui Marghiloman, în condițiunile interne și externe din anul 1916, a fost în contra războiului. Dar este absolut inexact că el a fost vreodată pentru o acțiune alături de Puterile Centrale. În această privință el s-a rostit limpede în primul Consiliu de Coroană convocat la Sinaia de regele Carol.

Fidel tradițiunii țării, luminat de învățămintele istoriei, partidul a crezut că, oricât de vii ar fi fost pentru viitor năzuințele legitime ale neamului, era la acea oră un pericol capital să te lipești de Rusia, ale cărei pretențiuni de a pune stăpânire pe Constantinopol erau mărturisite și admise. Pe acest temei – și singurul – în care noi vedeam agonia economică a României, premergătoare a surpării politice, ne-am motivat în Consiliul de la 14 august 1916 opunerea noastră la război.

Unirea Basarabiei și a Bucovinei

Prăbușirea neașteptată a Rusiei, desigur neprevăzută de nimeni, a schimbat cu totul fața lucrurilor. Ne-am reluat libertatea de evoluțiune, care ne-a permis să facem o politică de realități. N-am avut astfel nici o greutate, nici o piedică morală, ca noi conservatorii, care la 27 martie am prezidat la unirea Basarabiei cu Regatul, să trimitem la 22 octombrie armata română să ocupe nordul Basarabiei și Hotinul asupra armatei austriece, și ca tot noi, conservatorii, să intrăm la 23 octombrie în Bucovina, provincie de 150 de ani încorporată la Austria.

Pregătirea întregirii complete a neamului

Patima politică, tot atât de odios dezlănțuită azi ca și înainte de război, nu poate umbri lumina fapte-

lor și Partidul Conservator se mândrește că a ferecat veriga indispensabilă, fără de care viața noastră de stat nu s-ar fi putut prinde de strălucirea zilei de azi.

Suntem uniți cu toții în același gând, avem aceleași aspirații, afirmăm aceleași drepturi ale neamului și putem sărbători cu aceeași căldură victoria mântuitoare a Alianților.

Reforme democratice

Partidul Conservator n-a așteptat momentul acesta, când patria română se încheagă din toate bucațile odată frânte de vitregia vremurilor pentru a admite reformele democratice, care singure pot face o realitate constituțională din ficțiunea că toate puterile emană de la națiune.

Împroprietărea și ridicarea țaranului

În problema agrară, suntem singurul partid care de la Cuza Vodă până azi a făcut un pas hotărâtor. Prin legea arendărilor forțate am dat ființă promisiunilor de atâtea ori repetate. Am deschis calea pe care se poate de îndată pune țărănimea în stăpânirea pământului, până să se efectueze dobândirea lui definitivă.

S-a promis țărâniei că se vor desprinde pentru dânsa 2 milioane hectare de pământ din proprietatea mare. Nu precupețim o clipă măcar această cifră pentru că nu asupra întinderii avem rezerve de făcut, ci asupra utilizării ei cea mai nimerită. De aceea, voim ca prin formația de loturi mici, nu sub 5 ha, și mijlocii de 25-100 ha, să ajungem a constitui o țărânie cuprinsă și rezistentă. Deci, cerem comasarea proprietății mici țărănești, indivizibilitatea prin moștenire a lotului mic; libera circulațiune a pământurilor; un credit funciar țărănesc, credit ieftin sustras de la înrâurirea politiciii; organizarea Camerelor Agricole; dezvoltarea învățământului tehnic agricol.

În aceeași direcție Partidul Conservator a realizat deja o reformă esențială, creând un învățământ superior la sate și dând comunelor o autonomie serioasă pentru înflorirea școlilor rurale prin înființarea eforiilor școlare.

Muncitorimea industrială

Paralel cu țărănimea trebuie îmbunătățită serios soarta și educațiunea muncitorimii industriale. Partidul Conservator a introdus cel dintâi măsuri de prevedere socială, dând muncitorimii legea asigurărilor muncitorești, revizuită cu îngrijire încă odată de noi în timpul din urmă.

Credem că trebuie acum ca statul să îndrume economia industrială către participarea muncitorilor la beneficii, pe baza de convenții încurajate de dânsul, și să o doteze cu o justiție arbitrală expeditivă și nepărtinitoare în judecarea conflictelor dintre patron și lucrător.

Votul universal

Pentru a asocia toate clasele la conducerea țării, ultimul guvern conservator s-a legat prin cea dintâi a lui declarație publică să înfăptuiască sufragiul universal, fără alt temperament decât acordarea unui vot îndoit aceluși alegător, țaran ori orășean, care are sarcina de familie de cel puțin doi copii.

Drepturi politice pentru femei

Neparticiparea, până în prezent, a femeilor la viața politică nu este un motiv suficient ca să le excludem și de astădată. Ele au arătat în ceasurile grele, pe lângă caldul lor patriotism atâtea simț de organizare că este drept să le concedem deocamdată electoratul deplin pentru comună și consiliul județean.

O nouă așezare a impozitelor și crearea de monopoluri de stat

Pentru stat, reforma sistemului nostru de impozite, cel mai rudimentar din Europa, stabilirea impozitului progresiv pe venit, cu desărcinarea claselor sărace sau împovărate de familie, introducerea progresivității în taxele de succesiune în raport și cu suma și cu gradul de rudenie, monopolul de vânzare al alcoolului, zahărului și petrolului, îi vor da mijloace îndestulătoare pentru a ajuta el comunele desmoștenite în loc de a trage el ceva dintr-însele.

Reforma constituțională

Reforma constituțională vine la ordinea zilei prin însăși reforma electorală.

Garantarea independenței Corpului legiuitor

Așezând puterea legiuitoare pe o bază largă, trebuie să-i dăm și tăria întocmirilor ei, ferindu-le de improvizația curentului momentan și asigurându-le stabilitatea necesară pentru o serioasă experimentare.

Esența democratică a unei Camere ieșite din sufragiul universal exclude posibilitatea dizolvării după simpla găsimă cu cale a puterii executive.

Camera nu trebuie să poată fi dizolvată decât cu consimțământul Senatului.

Tot asemenea, proiecte de lege din inițiativă parlamentară, odată votate de un Corp legiuitor trebuie pe plin drept și fără mijlocirea puterii executive să meargă direct la celălalt Corp legiuitor.

Ca întărire a acestei independențe a Corpurilor legiuitoare, trebuie clar specificat prin Constituțiune că tribunalele nu au dreptul de a judeca constituționalitatea legilor promulgate.

Compunerea Senatului

În toate țările constituționale rolul Senatului crește proporțional cu democratizarea instituțiilor. Senatul este chemat să sistematizeze evoluțiunea legislativă, să ferească economia națională de inovațiunile brusce și nepregătite, să servească de moderator

în caz de conflicte între Cameră și puterea executivă și să colaboreze la stabilirea bugetului.

Pentru aceasta se impune ca Senatul să nu fie o palidă copie a Camerei, ci să se deosebească de dânsa prin esența și prin extracțiunea lui. Compunerea Senatului trebuie să fie mixtă: pe de o parte, aleșii sufragiului universal, de altă parte delegații diferitelor bresle și cercuri economice sau culturale, la care se adaugă, ca element fix, un număr proporțional de senatori numiți de Coroană dintre servitorii statului, notabilități ale magistraturii, armatei, științei, ai comerțului și industriei efectiv practicate; dintre foștii miniștri de stat sau plenipotențieri și dintre parlamentari aleși cel puțin trei legislațiuni.

Un Senat ca acesta nu poate fi dizolvat.

Guverne parlamentare

O putere legislativă astfel solid constituită ar da guverne parlamentare și ar avea tăria să doteze statul cu așezăminte durabile, iar nu cu legi care se schimbă de la sesiune la sesiune.

Alegerile

Cu toate imperfecțiunile decretului electoral care s-a promulgat și cu toate obiecțiunile ce am putea ridica în contra lui din punct de vedere constituțional, în dorința vie ce avem ca masele să iasă la lumina vieții politice vom merge la alegeri cu acest program dacă ni se va da puțină înțelegere de întrunire, de vorbire și de comunicare.

În slujba progresului obștesc

Reforme și îmbunătățirile în viața statului român, pe care Partidul Conservator le-a înscris în programul său, corespund ideii de dreptate și de solidaritate socială, ce azi formează bazele ideii de stat modern. Dar aceste reforme însemnând în același timp și un progres simțitor în evoluția instituțiilor noastre de stat de până acum, „Partidul Conservator, ca o cheazășie a hotărârii cu care va lupta pentru realizarea programului său, adoptă pentru viitor numele de Partidul Conservator-Progresist”.

* * *

Este remarcabil efortul președintelui Alexandru Marghiloman de a se adapta noilor realități de la sfârșitul războiului și după Marea Unire, când a avut loc o radicalizare a stării de spirit a populației, mai ales a țărănimii, care a devenit principala masă electorală. Pe de altă parte, liderul Partidului Conservator-Progresist se confrunta cu campania mediatică a adversarilor săi politici, care căutau să-l prezinte ca trădător, colaborator cu inamicul, fiind în „tovărășie cu Mackensen”. În seama sa erau puse condițiile oneroase din Tratatul de la București, pe care l-a semnat în ziua de 24 aprilie/7 mai 1918. Pe acest fond, Marghiloman

le-a declarat colaboratorilor săi „să facem tot posibilul pentru a pătrunde în parlament” [3, p. 225].

În 1919 niciun partid nu avea organizații la nivelul întregii țări. În provinciile unite în 1918 rolul decisiv revenea partidelor care au organizat evenimentele din 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918, respectiv, Partidul Țărănesc din Basarabia, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina și Partidul Național Român din Transilvania. Adevărata luptă electorală s-a desfășurat în vechiul Regat, unde alături de partidele „istorice” – Partidul Național-Liberal și Partidul Conservator – au fost constituite peste 10 partide care au depus liste de candidați. Din rândul acestora s-a detașat Liga Poporului condusă de generalul Alexandru Averescu și Partidul Țărănesc, înființat din inițiativa învățătorului Ion Mihalache, care au lansat programe atrăgătoare, axându-și activitatea pe atragerea votului țărănimii. Ziarul *Țara nouă* scria în iulie 1919: „Plugarul acesta a înțeles ce poate face pentru țară în clipe grele, dar tot atunci a înțeles și ce drepturi i se cuvine să aibă el în această țară”.

În acea atmosferă efervescentă, Partidul Conservator-Progresist a rămas la vechea organizarea pe cluburi, care activau în orașe, dând prea puțină atenție satelor. Principalul său mijloc de propagandă era presa, în primul rând *Steagul*; de asemenea, a difuzat câteva manifeste, a organizat unele întruniri electorale la care s-a adresat direct alegătorilor.

Alexandru Marghiloman s-a implicat puțin în campania electorală. Din notele sale politice aflăm că cel mai mult timp s-a aflat la Buzău, iar când venea în București, se întâlnea cu amicii săi politici la Clubul partidului, dar nu pentru a stabili măsuri de intensificare a contactelor cu cetățenii, ci pentru a aduce un omagiu fostului președinte Petre P. Carp cu prilejul decesului său în iunie 1919, de a discuta situația României la Conferința păcii de la Paris. În august 1919 s-a prezentat în audiență la regele Ferdinand, care i-a cerut opinia despre scrisoarea principelui Carol prin care-și anunța decizia de a renunța la calitatea de moștenitor al Coroanei. În plină campanie electorală, Alexandru Marghiloman continua să fie prezent la cursele de cai, să se ocupe de „afaceri și sport”. La 12 iunie 1918 nota: „Căsătoria mea cu Maria. Căsătoria civilă la Fundeni, ceremonie religioasă la vila din Buzău” [3, p. 298].

Președintele Partidului Conservator-Democrat a participat la câteva adunări electorale pentru „a încălzi puțin pe prietenii noștri” [3, p. 324]. Colaboratorii săi nu realizau că era o confruntare politică de importanță națională, care putea decide soarta țării, dar și a partidului. Nicolae Iorga avea să scrie: „Era în

țară, întâiași dată, un avânt curat către schimbări de pe urma cărora continuitatea nenorocită cu trecutul s-ar rupe în sfârșit. Niciodată poporul românesc n-a fost mai aproape de acea salvare prin el însuși, peste legături, peste formule, peste obișnuințe, înlăturând parazitismul politic care-l roade și-l dezonorează, ca în acea lună a lui noiembrie, când întâiași dată românii de pretutindeni votau împreună pentru aceleași Camere care trebuiau să deie, după o îndreptare nouă, aceleași legi” [4, p. 324].

Deși guvernul Văitoianu, constituit la 27 septembrie 1919, declara că va „prezida alegerile pentru Constituantă într-un spirit de libertate, de nepărținare și de ordine pentru ca rezultatul lor să exprime întregă, liberă și nesilită voință a țării” [5], a menținut aparatul de stat numit de guvernul liberal. Ca urmare, generalul Alexandru Averescu – în semn de protest față de ingerințele electorale ale primarilor și prefectilor – a decis ca Liga Poporului să nu participe la alegeri, urmărind să determine și celelalte partide să procedeze la fel. A reușit să-i convingă pe liderii Partidului Socialist și ai Partidului Conservator-Democrat (Take Ionescu). A insistat să se alătore și Partidul Conservator-Progresist, propunerea fiind transmisă prin Constantin Argetoianu, care în martie 1918 părăsise Partidul Conservator alăturându-se lui Averescu. Pentru a stabili atitudinea partidului, Alexandru Marghiloman a convocat Comitetul de conducere, care a respins propunerea, cu argumentul că „nu putem scăpa prin tangentă de contactul cu sufragiul universal, odată ce a fost înscris în program” [3, p. 325]. Averescu a insistat și a ținut să discute cu Marghiloman, precizându-i că înțelegerea urma să fie secretă, deoarece „eram așa de rău notat ca prieten al nemților” și o eventuală alianță ar fi afectat imaginea Ligii Poporului. Evident, nu s-a ajuns la niciun acord.

Alegerile s-au desfășurat pe parcursul a trei zile, iar rezultatele au fost înregistrate pe județe, după care s-a calculat câte mandate a obținut fiecare partid [6]. Clasamentul a fost următorul: Partidul Național Român – 169, Partidul Național-Liberal – 103, Partidul Țărănesc din Basarabia – 72, Partidul Țărănesc – 61, Partidul Naționalist-Democrat – 27, Partidul Democrat al Unirii – 20, Partidul Conservator-Progresist – 14 etc. În Basarabia, Bucovina și Transilvania succesul a fost cel știut, iar surpriza s-a înregistrat în vechiul Regat, unde PNL s-a situat pe primul loc, dar cu un procent de 39,5%, fapt ce era considerat o

înfrângere, deoarece aparatul său administrativ nu i-a asigurat victoria.

Partidul Conservator-Progresist a obținut 6,4% din voturi. Cele 14 locuri în Adunarea Deputaților proveneau din județele: Bacău – 2, Botoșani – 1, Brăila – 2, Constanța – 2, Ialomița – 1, Putna – 1, Roman – 1, Romanați – 1, Dolj – 1, Dorohoi – 1, Iași – 1. La Senat, Partidul Conservator-Progresist a câștigat 4 mandate, la Botoșani – 1 și la Constanța – 3. Comentând aceste rezultate, Alexandru Marghiloman nota: „Partizanii recunosc marea greșeală ce au făcut, nevoind să lucreze” [3, p. 331]. Nu era doar faptul că partizanii săi nu au voit să lucreze, ci mai ales se datora schimbării structurii și mentalității electoratului, care a creat o nouă realitate politică și națională. Era rezultatul Marii Uniri și al votului universal. Dacă în 1914 un deputat era ales de circa 400 de cetățeni, în 1919 acesta avea nevoie de 30 000 de votanți, adică de 125 ori mai mulți. Prin introducerea votului universal, s-a înregistrat o democratizare a vieții politice, țărănimea, care reprezenta 78,9% din populația României [7, p. 136], avea rolul decisiv, iar campania electorală și-a mutat centrul de greutate de la oraș la sat.

În urma alegerilor parlamentare din noiembrie 1919, România a intrat pe o nouă spirală a istoriei. Structura Corpurilor legiuitoare s-a schimbat: pentru prima dată acestea cuprindeau reprezentanți ai întregului spațiu românesc, inclusiv ai minorităților naționale, iar rotativa guvernamentală, instituită cu patru decenii în urmă de Carol I prin alternanța la putere a PNL cu Partidul Conservator, s-a prăbușit. Regimul politic s-a schimbat, devenind democratic și cu o largă deschidere spre viitor. În aceste condiții Partidul Conservator-Progresist nu avea nicio șansă de a reveni la putere, iar cariera politică a lui Alexandru Marghiloman se apropia de sfârșit.

Bibliografie:

1. *Monitorul oficial*, nr. 191 din 16/29 noiembrie 1918.
2. *Steagul* din 3 decembrie 1918.
3. Marghiloman Alexandru. *Note politice*, vol. III, Ediție și introducere de Stelian Neagoe. București: Editura Machiavelli, 1995.
4. Iorga N. *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi*. București, 1932.
5. *Universul* din 29 septembrie 1919.
6. *Monitorul oficial*, nr. 163 din 7 noiembrie 1919.
7. Mănuilă Sabin, Georgescu Mitu. *Populația României*. În: *Enciclopedia României*, vol. I, 1938.